го розвитку країни.

Разом з тим, про формування нової податкової політики та проголошення чи уточнення її основоположних принципів, які враховують виклики нової реальності, практично не йдеться. Більш того, у запропонованих чисельних концепціях реформування податкової системи словосполучення "податкова політика" взагалі не використовується або розуміється як синонім словосполучень "податкова система", "система оподаткування". Йдеться про системну кризу не податкової політики, а податкової системи, яка власне є механізмом реалізації цієї політики.

Висновки. Отже, створення ефективної системи оподаткування неможливе без теоретично й практично обґрунтованої, зрозумілої для платника податку і працівників податкової служби з технічної і правової точок зору концепції податкової політики. Вона має визначити пріоритети податкових перетворень, будучи органічною частиною державної програми економічних реформувань. Знайти її складові, означає реалізувати ту гармонійну узгодженість стабільності оподаткування з його гнучкістю, яка визначає головні тенденції при побудові будь-якої податкової системи.

Список використаних джерел:

1.Клейнер Г. Б. Эволюция институциональных систем. - М.: Наука, 2004.

2.Меркулова Т. В. Інституційні основи оподаткування та податкового регулювання економіки. Автореф. дис. доктора екон. наук. - К., 2006.

3.Модернизация экономики и выращивание институтов: В 2 кн. - Кн. 2: Институты: от заимствования к выращиванию. Опыт российских реформ и возможности культивирования институциональных изменений / Кузьминов Я. И., Радаев В. В., Яковлев А. А., Ясин Е. Г.; Отв. ред. Е. Г. Ясин; Гос. ун-т "Высшая школа экономики". - М.: Изд. Дом ГУ ВШЭ, 2005.

4.Онишко С. В. Проблеми та можливості модернізації інституту податкової політики в Україні // Гроші. Фінанси. Кредит. - 2007. - С. 129-137

5.Онишко С. В. Шляхи досягнення взаємозв'язку між окремими елементами податкової системи // Фінансово-кредитний механізм регулювання економічної стабілізації: Зб. наук. пр. - К.: Ін-т економіки НАН України, 1998. - С. 86-97.

Рецензент – д.держ.упр., професор Лозинська Т.М.

УДК 336.143.2

ОБҐРУНТУВАННЯ ДОЦІЛЬНОСТІ АНТИКРИЗОВОЇ СПРЯМОВАНОСТІ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ

Апарова О. В., к.е.н., доцент

Державний університет інформаційно-комунікаційних технологій

У статті надані ключові рекомендації щодо формування та підвищення ефективності бюджетних інвестиційних програм. Визначені загальні принципи розроблення й реалізації довгострокової цільової програми. З'ясовані нагальні завдання бюджетної політики, що спрямовується на забезпечення стабілізації державних фінансів та стійкості фінансової системи України, підтримку економічного зростання.

In the article provided key recommendations for the formation and efficiency of budget investment programs. The general principles of the development and implementation of long-term target program. Elucidated the urgent task of fiscal policy.

Постановка проблеми. Побудова та здійснення бюджетної політики України має відповідати як тактичним цілям, так і довготривалим перспективам збалансованого розвитку суспільства. Переорієнтація цілей та ускладнення завдань бюджетної політики зумовлена як внутрішніми проблемами, так і нестабільністю світового фінансового господарства, посиленням його впливу на соціально-економічні процеси в Україні, що актуалізує необхідність формування адекватного механізму бюджетної політики з метою стимулювання виходу із фінансово-економічної кризи та відновлення довгострокової позитивної динаміки економічного зростання. На сучасному етапі бюджетна політика як складова економічної політики повинна бути націлена на проведення всебічної модернізації економіки, створення умов для підвищення її ефективності і конкурентоспроможності, поліпшення інвестиційного клімату, досягнення конкретних результатів в економіці і соціальній сфері. Необхідно мати чітке розуміння наслідків реалізації будь-яких заходів бюджетної політики з позиції їх впливу на темпи досягнення поставлених цілей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У процесі еволюції економічної думки інтерес науковців до проблеми циклічного розвитку економіки та ролі державної антикризової політики, її реалізації через державний бюджет змінювався в залежності від наслідків «невдач ринку» та ефективності урядової політики. Вагомий внесок до теорії економічного циклу зробили Й. А. Шумпетер, Дж. М. Кейнс, Р. Харрод, Е. Домар, Е. Хансен, П. Самуельсон, Дж. Хікс, М. І. Туган-Барановський, М. Д. Кондратьєв, М. Фрідмен, А. Шварц, Дж. Е. Стігліц, Х. Мінскі. Сьогоднішні реалії знову зосереджують увагу вчених на пошуку шляхів подолання кризи та попередження кризових явищ у майбутньому, серед українських науковців варто відзначити публікації О. І. Барановського, В.М. Геєця, Ф. О. Ярошенка, Ю. В. Полунєєва та ін.

Постановка завдання. Метою статті є обґрунтування активізації бюджетної політики до антикризового спрямування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для підвищення ефективності бюджетної політики варто встановити і дотримуватися чітко сформульованих принципів, до яких, зокрема, належать: реалістичність і надійність економічних прогнозів і передумов, покладених в основу бюджетного планування; формування бюджетів з урахуванням довгострокового прогнозу основних параметрів бюджетної системи; обмеження бюджетного дефіциту, державного боргу і встановлення правил використання для фінансового забезпечення видаткових зобов'язань, що виходять за межі бюджетного року; повнота обліку і прогнозування фінансових й інших ресурсів, які можуть бути спрямовані на досягнення цілей державної політики, включаючи бюджетні асигнування, податкові пільги, майно; планування бюджетних асигнувань з огляду на безумовне виконання діючих видаткових зобов'язань; ухвалення нових видаткових зобов'язань за наявності чіткої оцінки необхідних для їх виконання бюджетних асигнувань; ухвалення нових видаткових зобов'язань з урахуванням термінів і принципів їх реалізації (разових або умовно-постійних); дотримання встановлених бюджетних обмежень при ухваленні нових видаткових зобов'язань, зокрема за умови і в межах реструктуризації (скорочення) раніше прийнятих зобов'язань (у разі потреби); систематичний аналіз і оцінка ризиків для бюджетної системи, що ви-

никають внаслідок середньо- і довгострокових демографічних тенденцій, зміни зовнішньоекономічних умов, ухвалення умовних зобов'язань; створення і підтримка необхідних фінансових резервів.

Одним із важливих завдань бюджетної політики є підвищення ефективності здійснення капітальних видатків бюджету. "В умовах посткризового відновлення економіки зростає важливість державних видатків як рушіїв економічного зростання," - зазначається у Щорічному посланні Президента України до Верховної Ради України "Модернізація України - наш стратегічний вибір". Насамперед, це стосується підвищення значимості державних інвестицій та їх ефективності в умовах стагнації приватних інвестицій. Також у Посланні вказано на необхідність формування правового поля для функціонування інституту інвестиційних програм і проектів, забезпечення реального функціонування системи фінансових інститутів розвитку, що забезпечить підвищення ефективності інвестицій [2, с. 256].

Протягом минулих років економічних перетворень в Україні відбулося значне скорочення інвестицій, особливо за рахунок бюджетних ресурсів та їх ефективності, що свідчить про наявність серйозних проблем і викривлень в економічних відносинах (табл. 1).

Таблиця 1

Інвестиції в основний капітал за джерелами фінансування у фактичних цінах, млн грн

Джерела фінансування	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Усього	23629	32 573	37 178	51011	75 714	93 096	125 254	188 486	233 081	151777	150 667
у тому числі за рахунок:											
коштів державного бюджету	1210	1749	1863	3 570	7 945	5 077	6 846	10458	11576	6687	9 479
коштів місцевих бюджетів	975	1332	1365	2 095	3 544	3 915	5 446	7 324	9 918	4161	4357
власних коштів підприємств та організацій	16198	21770	24470	31306	46 685	53 424	72 337	106 520	132138	96019	83 997
кредитів банків та інших позик	391	1400	1985	4196	5 735	13 740	19 406	31182	40451	21581	20 611
коштів іноземних інвесторів	1400	1412	2 068	2 807	2 695	4688	4 583	6 660	7 591	6859	3 429
коштів населення на будівництво власних квартир**	-	-	-	-	-	-	7 019	9 879	9495	4792	4653
коштів населення на індивідуальне житлове будівництво	1176	1415	1573	1822	2 577	3 091	5110	8 549	11589	5 502	16 176
інших джерел фінансування	2 279	3494	3 854	5 215	6 533	9161	4 507	7 914	10323	6176	7 965

** Без ПДВ.*

*** До 2007 р. включно входили до складу інших джерел фінансування.*

Джерело: дані Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua.

Теоретично постановами Кабінету Міністрів України, що стосуються розподілу капітальних видатків з державного бюджету на інвестиційні програми і проекти, потрібно надавати перевагу фінансуванню незавершених проектів, а не нових, однак на практиці ця норма не діє. Щороку під час бюджетного процесу з'являється постанова Кабінету Міністрів України щодо розподілу капіталовкладень, яка практично скасовує цей принцип. З кожною новою постановою змінюються правила, і часто відбір інвестиційних проектів здійснюється за політичними рекомендаціями з нехтуванням принципу пріоритетності проектів незавершеного будівництва.

Особливо високий ступінь невиконання бюджетних інвестиційних проектів, згідно з результатами перевірок контролюючих органів, спостерігався у сфері соціальної інфраструктури. Таке невиконання капітальних проектів зумовлено низкою чинників (окремі з них вже наводилися), включаючи такі: відсутність програми довгострокового інвестиційного бюджетування та багаторічної стратегії щодо капіталовкладень на державному та місцевому рівнях, що перешкоджає належному плануванню на період, який виходить за межі річного циклу; відсутність прогнозованості рівнів фінансування на будь-який фінансовий рік; щорічне надання переваги новим проектам порівняно з тими, що вже виконуються. Головною причиною цього є відсутність системної бази для відбору проектів і можливий політичний тиск на виконання нових проектів. Є затримки з фінансуванням інвестиційних бюджетних проектів протягом певного фінансового року. Кошти із державного бюджету надходять, як правило, у другій половині фінансового року і не вистачає часу, щоб використати їх упродовж поточного фінансового року. Також немає систематизованих даних про наявні основні фонди бюджетних установ та їх фізичний стан на регіональному рівні. Така ситуація зумовлює помітне зниження ефективності процесу розподілу фінансування на інвестиційні бюджетні проекти і може призвести до недостатніх видатків на технічне обслуговування активів. Передбачувані наслідки такого браку інформації можуть бути вкрай негативними [6, с. 423].

Ключовими рекомендаціями щодо формування бюджетних інвестиційних програм (проектів) та підвищення їх ефективності на загальнодержавному рівні можуть бути:

- впровадження розрахованих на багаторічну перспективу граничних сум видатків (капітальних і поточних);
- впровадження в усіх профільних міністерствах і органах розрахованих на багаторічну перспективу секторних стратегій / планування в межах граничних сум бюджету;
- створення офіційної структури для забезпечення співпраці між Міністерством фінансів України і Міністерством економічного розвитку та торгівлі України у процесі розгляду всіх аспектів формування інвестиційних проектів, починаючи ідентифікацією та оцінкою і завершуючи моніторингом;
- постійне застосування аналізу вигід та витрат як складової формального процесу оцінювання та відбору проектів, впровадження прозорих та стандартних методів оцінювання;

- впровадження методики оцінювання потенційних фіскальних ризиків для схем приватного і державного партнерства, усіх видів та схем приватизації;

- створення бази даних наявних капітальних активів;

- забезпечення координації дій між Міністерством фінансів України і Міністерством економічного розвитку та торгівлі України;

- поліпшення моніторингу та оцінки функціонування й утримання активів;

- здійснення щорічних аудитів внутрішнього контрою в профільних міністерствах для оцінки ефективності управління та виконання інвестиційних програм і проектів, що стосується насамперед міністерств з високим рівнем ризику.

Важливим завданням бюджетної політики є запровадження механізму середньострокового бюджетного планування. Як зазначається у Щорічному посланні Президента України до Верховної Ради України "Модернізація України - наш стратегічний вибір", одними з основних законодавчих новацій є запровадження середньострокового бюджетного планування, розвиток програмно-цільового методу бюджетування.

Реалізація такого напряму бюджетної політики потребує, крім законодавчого регулювання цього питання, також реальних дій щодо розвитку середньострокового бюджетного планування, без яких норми законодавства залишаться декларативними і не забезпечать реалізації завдань бюджетного планування у бюджетному процесі.

Практика зарубіжних країн свідчить, що розвиток середньострокового бюджетного планування забезпечується: наявністю системи пріоритетних цілей державного розвитку, згідно з якими будується діяльність відповідних органів влади і розподіляються бюджетні кошти; надійною системою середньострокового/довгострокового прогнозування; чітким розмежуванням функцій і повноважень між органами державної влади щодо розроблення державної політики і бюджетних проектувань; системним застосуванням інструментів бюджетного планування; стабільним і комплексним нормативно-правовим регулюванням бюджетного планування [4, с. 13].

Перехід до середньострокового бюджетного планування потребує насамперед визначення цільового завдання його організації. Бюджетне проектування середньострокового періоду має бути відносно постійним, оскільки слугує орієнтиром для органів влади при розробленні ними програм і заходів, спрямованих на вирішення завдань і цілей державної політики. Однак прийняття багаторічних бюджетів звичайно не гарантує спадкоємності і стабільності бюджетної політики, якщо немає достатньо надійних прогнозних параметрів економічного й соціального розвитку. У зв'язку з цим, в Україні необхідно підвищити достовірність і надійність макроекономічних прогнозів.

Вирішення завдань щодо підвищення якості макроекономічного прогнозування і бюджетного планування потребує створення системи моніторингу відповідності досягнутим у звітному році параметрів показникам, встановленим на середньостроковий (трирічний) період, і що особливо важливо, - аналізу причин їх відхилення від раніше затверджених показників; формування інформаційної бази, що дає змогу враховувати максимально можливу кіль-

кість факторів, які впливають на значення показників економічного розвитку і параметрів бюджетної системи; стабільного бюджетного й податкового законодавства; чіткого визначення пріоритетів державної політики; матеріально-технічного і кадрового забезпечення розроблення прогнозів.

Необхідні також чітка й прозора методологія коригування раніше схвалених проектувань середньострокових планів, оцінка стійкості та стабільності розрахованих показників і ризиків їх зміни. Основою середньострокового планування мають бути документи, які визначають напрями державної політики, що ґрунтуються на фінансовій оцінці можливостей держави щодо виконання прийнятих рішень, їх впливу на розвиток економіки. Нині в Україні створено інструментарій державної політики, однак бракує цілісності його застосування. Необхідно забезпечити тісніший зв'язок документів, що становлять основу державної економічної й соціальної політики та середньострокового бюджетного планування. На наш погляд, такий взаємозв'язок має бути зумовлений певними чинниками.

Насамперед, пріоритети соціально-економічної політики визначаються у Посланні Президента України до Верховної Ради України. Потім Кабінет Міністрів України формулює Концепцію соціально-економічного розвитку на середньострокову перспективу, яка становить систему уявлень про стратегічні цілі й пріоритети соціально-економічної політики держави, найважливіші напрями та засоби реалізації вказаних цілей [5, с. 459].

Концепція є основою Програми соціально-економічного розвитку держави на середньострокову перспективу як комплексної системи цільових орієнтирів соціально-економічного розвитку держави та запланованих ефективних шляхів і засобів досягнення вказаних цілей. У цьому формулюванні слід виокремити елементи, що мають найбільший сенс, а саме "система цільових орієнтирів" і "засоби досягнення орієнтирів". Перший - передбачає встановлення цільових орієнтирів з цілої низки напрямів. Другий - має відображати інструменти й методи їх досягнення. Система цільових орієнтирів і заплановані шляхи і засоби їх досягнення мають бути основою державних цільових і бюджетних програм.

На Концепцію соціально-економічного розвитку держави на середньострокову перспективу "проектується" Концепція бюджетної політики держави на середньострокову перспективу. Фінансовим відображенням урядової Програми соціально-економічного розвитку держави на середньострокову перспективу стає фінансовий баланс держави, який має відображати весь обсяг створених у державі фінансових ресурсів, а також середньорічний бюджет. Ліміти бюджетних видатків, затверджені урядом у складі середньорічного бюджету, доводяться головним розпорядникам бюджетних коштів, які в підсумку розподіляються ними за бюджетними програмами.

Отже, для розвитку середньострокового бюджетного планування необхідно: забезпечити тісний взаємозв'язок прогнозних і програмних документів, що становлять основу державної економічної і соціальної політики та середньострокового бюджетного планування; сформувати довгостроковий (не менше 12-15 років) економічний і бюджетний прогноз; використовувати для

цілей бюджетного планування консервативний, з огляду на формалізовані критерії, макроекономічний прогноз з одночасним розширенням варіантів прогнозу для інформування бізнесу і міжнародного співтовариства; встановити середньостроковий (до 3-5 років) індикативний ліміт витрат за напрямами політики (для довгострокових цільових програм), що створюють умови для реструктуризації за ініціативи відповідних відомств (адміністраторів програм) витрат і підвищення гнучкості використання бюджетних асигнувань для досягнення заявлених цілей; встановити обмеження відповідно до законопроектів про внесення змін у закон про державний бюджет.

Головним інструментом підвищення ефективності бюджетних витрат як складової ефективності діяльності органів державної влади і місцевого самоврядування пропонується прийняти програмно-цільовий принцип управління діяльністю шляхом створення умов для інтеграції стратегічних (політичних) цілей і всієї сукупності заходів для їх досягнення в рамках довгострокових цільових програм. Одним із основних інструментів програмно-цільового управління є довгострокові цільові програми.

Реалізація кожної довгострокової цільової програми в середньостроковій перспективі має забезпечуватися шляхом формування і затвердження плану реалізації ДЦП (карти ДЦП), який містить перелік цілей, цільових індикаторів, пріоритетних напрямів, завдань і заходів із зазначенням термінів їх виконання, а також фінансових коштів та їх джерел. Як методичну й організаційну основу для цього пропонується використовувати доповіді про результати й основні напрями діяльності органів виконавчої влади [3, с. 123].

Оскільки одним із напрямів бюджетної політики є запровадження режиму жорсткої економії бюджетних коштів, що передбачає досягнення максимально можливого мультиплікативного економічного і соціального ефекту від кожної бюджетної гривні, зокрема, витраченої на державне управління, нагальним є завдання підвищення ефективності діяльності державних органів. Видатки на державний апарат є важливим інструментом забезпечення функцій держави, а вартість державного управління має бути адекватною можливостям економіки, тому оптимізація цих видатків сприятиме справедливому розподілу і раціональному використанню ресурсів держави та кращому задоволенню потреб населення.

Органи державної влади як суб'єкти фінансових відносин мають складну ієрархічну структуру і чітко визначені функції, для виконання яких вони і створюються. Тому рівень їх реалізації визначає ефективність апарату державного управління і відповідно здатність державного механізму загалом. Саме рівень здійснення цих функцій визначає правильність державного устрою, демократичність суспільства, а отже - потенційні можливості й міцність держави. Через це перед Україною постало непросте завдання оптимізації основних функцій та приведення системи органів виконавчої влади, які їх реалізують, у відповідність із реаліями сучасного суспільного розвитку, національними інтересами та демократичними парадигмами сучасності. Без цього становлення України як демократичної, соціальної, правової держави та її інтеграція в європейське співтовариство будуть украй ускладненими.

Аналіз функцій та повноважень органів виконавчої влади є основою їх оптимізації. Тому функціональне обстеження системи органів виконавчої влади - важливий чинник чіткого та обґрунтованого закріплення функцій і повноважень за органами виконавчої влади і на цій основі визначення пріоритетів їх законодавчої регламентації, спрощення системи державного управління, ліквідація її неефективних ланок, запровадження уніфікованої структури апарату органів виконавчої влади.

Для оптимізації кількості територіальних органів та їх чисельності, що діють у складі центральних органів виконавчої влади, необхідно здійснити обстеження та аналіз їх функцій та визначити перелік повноважень, які залишаться в центральних органах виконавчої влади і передаватимуться з центрального рівня місцевим органам виконавчої влади (органам місцевого самоврядування) для забезпечення їх реалізації у межах відповідних адміністративно-територіальних одиниць.

Необхідно передати окремі функції органів виконавчої влади та їх підвідомчих організацій на аутсорсинг. Зокрема, з метою підвищення якості управління реалізацією державних цільових програм доцільно було би розширити аутсорсинг функцій державного замовника. Для цього необхідно нормативно визначити перелік функцій, які можуть передаватися держзамовником на договірній основі підприємствам, установам, організаціям приватного сектору.

Враховуючи повноваження місцевих державних адміністрацій, пропонується ліквідувати територіальні органи у складі окремих ЦОВВ, які здійснюють управління окремими підгалузями або сферами діяльності та передати контрольно-наглядові функції обласним державним адміністраціям. Такий процес дасть змогу підвищити ефективність здійснення державної політики уряду на територіальному рівні, спрямувати його діяльність на забезпечення реалізації прав і свобод громадян, наблизити надання (управлінських) послуг до споживачів та підвищити їх якість, гармонійно поєднати загальнодержавні та місцеві інтереси.

Розподіл функцій між регіонами пропонується здійснити з урахуванням обсягів, результативних показників діяльності територіальних органів (об'єктів контролю, нагляду тощо). Необхідно гнучко підходити до визначення територіальної мережі ЦОВВ. Має бути передбачена можливість утворення спільних підрозділів для кількох областей, районів і міст. Проте цей процес повинен відбуватися з урахуванням критеріїв доступності та зручності для громадян [1, с. 147].

Найважливішим напрямом бюджетної політики є збереження та прискорення людського розвитку шляхом підвищення ефективності надання соціальних послуг, якості і доступності медичної допомоги.

Бюджетна політика України в соціальній сфері характеризується відсутністю цілісного, послідовного підходу до вирішення стратегічних проблем подальшого соціального розвитку країни в умовах значних зовнішніх і внутрішніх політико-економічних ризиків і бюджетних обмежень. Не створено бюджетного механізму, здатного забезпечити умови для розвитку людського капіталу та ефективної реалізації функцій держави. Посилилися негативні

тенденції до формування й використання державного бюджету як механізму досягнення групових політичних цілей, ігнорування макроекономічних залежностей між динамікою ефективності національної економіки, бюджетними ресурсами і соціальними видатками бюджету, що ускладнює забезпечення стійкості бюджетної системи у середньостроковому періоді, обмежує можливості для створення економічного і фінансового потенціалів, необхідних для збалансованої реалізації поточних і довгострокових соціальних цілей. Тому нагальними завданнями бюджетної політики є вдосконалення системи соціальних послуг і оптимізація видатків бюджету на їх надання.

У сфері нормативно-правової бази: розроблення довгострокових національної і регіональних стратегій розвитку соціальної сфери в цілому і зокрема стратегії надання соціальних послуг вразливим верствам населення з урахуванням кількох ключових завдань, одним з яких має бути надання субсидій споживачам замість фінансової підтримки виробників; створення механізмів, які не даватимуть змоги у майбутньому ухвалювати закони без урахування їхнього впливу на бюджет, зокрема законодавче закріплення обов'язкового проведення аналізу соціально-економічних витрат та вигід від реалізації пропонованого законодавчого акта; запровадження мораторію щодо законодавчого встановлення нових видів пільг та розширення категорій їх отримувачів.

Висновки. Сучасний стан реалізації заходів з проведення стратегічних перетворень передбачає активізацію бюджетної політики. Вона спрямовується на забезпечення стабілізації державних фінансів та стійкості фінансової системи України, підтримку економічного зростання. До завдань та викликів у цій сфері належать подолання наслідків фінансово-економічної кризи, забезпечення темпів економічного зростання, достатніх для динамічного наближення України за показником валового внутрішнього продукту на одну особу (за паритетом купівельної спроможності) до середнього рівня в країнах - нових членах Європейського Союзу, підвищення конкурентоспроможності національної економіки з урахуванням перспектив асоційованого членства в Європейському Союзі.

Список використаних джерел:

1. Білорус О. Г. Сучасний погляд на глобалізацію в контексті економічного розвитку України / О. Г. Білорус // Фінанси України. -2008. - № 1. - С. 147-148.

2.Ковалев В. В. Финансовый анализ: Управление капиталом. Выбор инвестиций. Анализ отчетности. - 2 изд. / В. В. Ковалев - М.: Финансы и статистика, 1997.

3. Литвинов В. А. Прожиточный минимум: история, методика, анализ / В. А. Литвинов. – М.: КомКнига, 2006. - 280 с.

4. Наказ Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України "Тимчасові методичні рекомендації щодо розроблення державних цільових програм" від 8.05.2003 № 114.

5. Трансформація моделі економіки України (ідеологія, протиріччя, перспективи) / За ред. В. М. Гейця. - К.: Логос, 1999. - 500 с.

6. Футоранська Ю. М. Передумови та шляхи реформування системи державного внутрішнього фінансового контролю в Україні / Ю.М. Футоранська // Фінанси України. - 2007. - № 9. - С. 151-158.

Рецензент – д.держ.упр., професор Лозинська Т.М.